

УДК 332.14
ББК 65.046.2

ПОЙДОРИИ НИЗОМИ ИҚТИСОДИИ МИНТАҚА ВА ҲАМКОРИИ БАЙНИМИНТАҚАВӢ *Хўҷамқулов Рустам Боймаҳмадович, н.и.у., дотсенти кафедраи технологияҳои иттилоотӣ дар иқтисодиёти ДДҲБСТ; Набиева Маърифат Абдукамоловна, ассистенти кафедраи кафедраи технологияҳои иқтисодиёти ДДҲБСТ (Тоҷикистон, Хучанд)*

УСТОЙЧИВОСТЬ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ РЕГИОНА И МЕЖРЕГИОНАЛЬНОЕ ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ *Худжамкулов Рустам Боймаҳмадович, канд. экон. наук, доцент каф. информационных технологий в экономике ТГУПБП; Набиева Маърифат Абдукамоловна, ассистент каф. информационных технологий в экономике ТГУПБП (Таджикистан, Худжанд)*

SUSTAINABILITY OF THE ECONOMIC SYSTEM OF THE REGION AND INTERREGIONAL INTERACTION *Khudzhamkulov Rustam Boimakhmadovich, candidate of economic sciences, Associate Professor of the department of information technologies in economics, TSULBP; Nabieva Marifat Abdukamolovna, assistant of the department of information technologies in economics, TSULBP (Tajikistan, Khujand) E-MAIL: khudjamkulov@yandex.ru*

Вожаҳои калидӣ: пойдорӣи иқтисоди минтақа, омилҳои пойдорӣи минтақа, муносибати низомманд, ҳамкорӣи байниминтақавӣ, консепсияи ҳамкорӣ, шаклҳои ҳамкорӣи байниминтақавӣ, муносибатҳои иқтисодии минтақаҳо

Масъалаи инкишофи робитаҳои иқтисодии байниминтақавӣ чун доминанти баланд бардоштани пойдорӣи иқтисодии рушди минтақаҳо ҳамчунин таъсири ҳамкорӣи байниминтақавӣ ба рушди устувор баррасӣ шудааст. Робитаи мутақобилаи ҳамкорӣи байниминтақавӣ ва устуворӣи рушди минтақа аз мавқеи муносибати низомманд мудаллал сохта шудааст. Низоми иқтисодии минтақа, ки аз якҷанд зернизомҳои нопойдор иборат аст, метавонад дар сурати муттаҳид гардидани онҳо пойдор гардад. Таъкид гардидааст, ки устуворӣи низоми иҷтимоӣ – иқтисодӣ маирути ҳамкорӣи қисмҳои таркибии он ва натиҷаи сифати нав ба даст овардани низом мебошад, ки он ба қисмҳои таркибии низом хос нест. Асосҳои назарӣи ҳамкорӣи иқтисодии байниминтақавӣ муайян карда шудаанд. Консепсияи эҳтимолии ташикли ҳамкорӣи байниминтақавӣ пешниҳод гардида, шаклҳои ояндадори рушди он, ки ба баланд бардоштани пойдорӣи иқтисоди минтақа равона гардиданд, ошкор карда шудаанд.

Ключевые слова: устойчивость экономики региона, факторы устойчивости экономики, системный подход, межрегиональное взаимодействие, концепция взаимодействия, формы межрегионального взаимодействия, экономические отношения регионов

Рассматриваются проблемы развития межрегиональных экономических связей как доминанты повышения экономической устойчивости развития регионов, а также влияние межрегионального взаимодействия на устойчивость развития региона. С позиций системного подхода предпринята попытка обосновать взаимосвязь межрегионального взаимодействия и устойчивости развития региона. Экономическая система региона, состоящая из нескольких неустойчивых подсистем, может оказаться устойчивой при их объединении. Отмечается, что устойчивость социально-экономической системы обуславливается взаимодействием её составных частей и является результатом

приобретения системой нового качества, не свойственного образующим её частям. Определены теоретические основы межрегионального экономического взаимодействия. Предложена возможная концепция организации межрегионального взаимодействия для устойчивости экономических систем региона и выявлены перспективные формы развития межрегионального взаимодействия, направленные на повышение устойчивости экономики региона.

Key-words: *stability of regional economy, factors of regional stability, systemic approach, interregional interaction, concept of interaction, forms of interregional interaction, economic relations of regions*

The article examines the problems of the development of interregional economic relations as a dominant of increasing economic stability of the development of the regions and also an influence of interregional interaction over the sustainability of the development of the region. From the standpoint of systematic approach an attempt has been made to substantiate the relationship between interregional interaction and that one of the region's development. The economic system of the region which consists of several unstable subsystems can turn out to be stable when they are combined. It is noted that stability of socio-economic system is determined by interaction of its constituent parts and is the result of acquiring a new quality by the system which is not characteristic for its constituent parts. Theoretical foundations of interregional economic interaction have been determined. A potential concept of organization is proposed and promising forms of development of interregional interaction aimed at increasing a stability of the regional economy are identified.

Ҳадафи ин мақола инкишоф додани муқаррароти назариявӣ-методи дар бораи робитаи мутақобилаи байни ҳамкориҳои иқтисодии байниминтақавӣ ва пойдориҳои низомҳои иқтисодии минтақавӣ мебошад, ки метавонанд дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон татбиқ карда шаванд. Бинобар ин, таҳқиқи ҳамаи шароит ва омилҳои таъминкунандаи пойдориҳои низомҳои иқтисодии минтақа хеле муҳим аст. Аксарияти олимони муттафיקанд, ки дар шароити бӯҳрони молиявӣ иқтисодӣ ва тақвияти равандҳои ҷаҳонишавӣ таъмини устувории иқтисодиёти миллӣ муҳимтарин афзалияти давлат мебошад. Устувории иқтисодиёти миллӣ ҳамчун низоми мураккаби иҷтимоӣ-иқтисодӣ бо пойдориҳои зернизомҳои асосии он - иқтисодҳои минтақавӣ таъмин карда мешавад. Яке аз омилҳои муҳими таъмини пойдориҳои низомҳои иқтисодии минтақавӣ рушди ҳамкориҳои байниминтақавӣ мебошад. Таҳти устувории низоми иҷтимоӣ-иқтисодӣ қобилияти давом додани фаъолият ё нигоҳ доштани коршоёмӣ, пас аз вайрон шудани он зери таъсири омилҳои алоҳидаи беруна ё дохилӣ фаҳмида мешавад. Аз ҷиҳати маъно, ба мафҳуми “пойдорӣ (устуворӣ)” мафҳуми “мувозинат” ё “ҳолати мувозинатӣ” наздиканд. [1, с.237].

Тавре ки Гранберг А.Г. қайд кардааст, устувории низом одатан хусусияти мусбат, баъзан шартӣ зарурӣ мебошад, ки фаъолияти мўътадил ва мақсаднокро дар шароити ифротӣ таъмин менамояд. Масалан, хангоми ислоҳоти низом, пойдорӣ монеаи ноил шудан ба ҳадаф мешавад. Аз нуқтаи назари муносибати низоммандӣ, пойдориҳои низоми иҷтимоӣ-иқтисодӣ бо ҳамкориҳои қисмҳои таркибии он муайян карда мешавад ва натиҷаи ба даст овардани сифати нав аз ҷониби низом мебошад, ки ба қисмҳои таркибии он хос нест. Ин - зухуроти қонуни диалектика дар бораи ба сифат гузаштани миқдор аст. Аз ин рӯ, пойдориҳои низоми минтақавӣ иҷтимоӣ-иқтисодӣ на ягон қисми алоҳидаи низом, балки хусусияти ҳамгироӣ тамоми низом мебошад. Пас, низоми иқтисодии минтақа, ки аз якҷанд зернизомҳои ноустувор иборат аст, хангоми муттаҳидшавии онҳо метавонад устувор бошад. Бо назардошти гуфтаҳои боло, ҳамкориҳои байниминтақавӣ метавонад ба пайдо кардани сифати нави низом - устуворӣ

мусоидат намояд. Чунин ҳолат ба туфайли он ба вуқӯъ меояд, ки дар натиҷаи ҳамкориҳои самараноки байниминтақавӣ тақсимои меҳнат амиқтар мешавад, таҳассуси технологӣ ва кооператсия таҳким меёбад, таъсири агломератсионӣ зоҳир мегардад. Корхонаҳои маҳаллӣ робитаҳои истеҳсолиро васеъ мекунад, бо ашёи хом, масолаҳо ва қисмҳои комплекти бехтар таъмин карда мешаванд, ки ин пойдориҳои қори онҳоро афзун мегардонад.

Талаботи дохилӣ ба маҳсулоти корхонаҳои минтақавӣ меафзояд, иқтисодиёти минтақа диверсификатсия мешавад, ҷойивазкунии захираҳои меҳнати ва инвестиционӣ (сармоягузорӣ) байни минтақаҳо ҷаҳол мегардад, бозори дохилӣ бо молҳои таъмин карда мешавад, ки қаблан дар минтақа истеҳсол карда намешуданд [2, с.332].

Голобородко С.Л. рушди иқтисодӣ ва баланд бардоштани рақобатпазирии кишварро омили самарабахши рушди ҳамкориҳои байниминтақавӣ ба шумор овардааст [3, с.193-194]. Ҳамаи ин боиси пойдориҳои низоми минтақавӣ мегардад. Рушди равандҳои ҳамкориҳои байниминтақавӣ муҳимтарин омили рушди иқтисод дар шароити Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад. Ин бо назардошти дурнамои ҳамкорӣ бо Ҷумҳурии Ўзбекистон ва таҷрибаи андӯхтаи ҷумҳурӣ дар ҳамкориҳои байниминтақавии наздимаҷзии иҷтимоӣ-иқтисодии бо кишварҳои ҳамсоя (Қирғизистон ва Афғонистон) махсусан муҳим аст.

Ҳамзамон, равандҳои ҳамкориҳои байниминтақавӣ ва муносибати онҳо бо рушди устувор яке аз ҷанбаҳои камтар омӯхташудаи назарияи пойдориҳои иқтисодиёти минтақавӣ мебошанд. Хароб шудани низоми мутамаркази идорақунӣ ва қатъи робитаҳои иқтисодӣ ба равандҳои тақсимои байниминтақавии меҳнат дар Тоҷикистон таъсири манфӣ расонидаанд. Натиҷаи он коҳиши назарраси ҷаҳолияти иқтисодӣ дар минтақаҳо мебошад. Хароб шудани робитаҳои хуби ҳамкорӣ ва занҷирҳои технологияи истеҳсолот боиси коҳиши истеҳсолот ва беш аз пеш маҳдуд гардидани бозорҳои минтақавӣ гардид. Иқтисодиёт алҳол маҷмаи ягонаи хоҷагии халқӣ нест, зеро тавозуни байни талабот ва пешниҳоди дохилӣ, ки одатан ба якдигар нигаронида шудаанд, вайрон шудааст. Дар чунин шароити корхонаҳои Тоҷикистон, ки умдатан ашёи хом истеҳсол мекунад, маҷбуранд ба бозорҳои хориҷӣ самтгирӣ кунанд, қисми зиёди бозори истеъмолӣ бошад аз ҳисоби воридоти мол таъмин карда мешавад. Ин ҳолат боиси он шуд, ки рушди иқтисодии минтақаҳо на аз робитаҳои иқтисодии дохилӣ, балки аз робитаҳои иқтисодии берунӣ вобаста гардад. Дар натиҷаи пойдориҳои иқтисодиёти минтақаҳо ва умуман кишвар ба таври назаррас коҳиш ёфт. Айни замон, аз назарияи иқтисодӣ маълум аст, ки агар робитаҳои иқтисодии берунии минтақаҳои кишвар бар робитаҳои мавҷудаи дохилиминтақавӣ бартарӣ дошта бошанд, пас иқтисодиёти миллии хусусияти асосии низомиандии худро аз даст медиҳад, ва қобилияти он ба ҷаҳолияти устуворона коҳиш меёбад. Дар чунин ҳолат, корхонаҳои истеҳсолии кишвар ҳамчун унсурҳои таркибии он бештар ба таҳкими низомиҳои иқтисодии дигар кишварҳо қор мекунад, на ба кишвари худ ва маъмулан ба замимаҳои ашёи хоми ҚФМ байналхалқӣ табдил меёбанд. Баррасии тадқиқоти мавҷуда нишон медиҳад, ки истилоҳи “ҳамкориҳои иқтисодии байниминтақавӣ” ҷанбаҳои мухталифи ин раванди мураккабро инъикос мекунад.

Масалан, баъзе муаллифон, ки ин падидаҳо ҳамчун ҳамкориҳои ташкилотҳои минтақавӣ, ки зернизомиҳои иқтисодиёти миллии мебошанд ва ба таври қонунӣ дар марзҳои худудӣ мустақкам шудаанду дорои умумияти муайяни шароитҳои иҷтимоӣ-иқтисодӣ ва шароити дигаранд, тавсиф мекунад.

Тавре ки Е.В. Лукин таъкид кардааст, олимони дигар таҳти ҳамкориҳои иқтисодии байниминтақавӣ трансаксияҳои муназзами бозорро байни субъектҳои хоҷагидори минтақаҳои гуногуни кишвар мефаҳманд [4, с.193-195]. Як қатор муаллифон ба истилоҳи мазкур таърифи муфассал пешниҳод кардаанд. Ба ақидаи онҳо, ҳамкориҳои иқтисодии байниминтақавӣ низоми ифодакунандаи манфиатҳои иқтисодии минтақаҳо мебошад, ки дар

чараёни фаъолияти истеҳсолоти чамъиятӣ инкишоф меёбад. Ин низом ба тақсимот ва таҳассуси меҳнати чамъиятӣ, тақсимои қувваҳои истеҳсолкунанда ва шароити табиӣ-ҷуғрофӣ вобаста аст. Таърифиҳои мазкурро чамъбаст намуда, таҳти ҳамкориҳои иқтисодии байниминтақавӣ бояд маҷмӯи муносибатҳои иқтисодии байни минтақаҳо фаҳмида шавад, ки онҳо бо назардошти манфиатҳои ҳар як минтақа дар доираи муносибатҳои ҳуқуқӣ ва иҷтимоӣ иқтисодии муқарраркардаи давлат амалӣ карда мешаванд. Ба рушди назарияи ҳамкориҳои байниминтақавӣ асарҳои И.Г.Тюнел, оид ба назарияи ҷойгиронӣ ва назарияи ҷойҳои марказӣ сахми арзанда гузоштаанд. Дар асарҳои ӯ асосҳои иқтисодии самаранокии рушд ва ҷойгиршавии корхонаҳо, шахрҳо, минтақаҳо баррасӣ гардидаанд. Назарияҳои стандартҳои саноатӣ дар консепсияи ҳамгирии минтақавӣ чун стратегияи тақвияти рақобатпазирии минтақаҳо ва кишварҳо дар шароити афзоиши рақобат таҳия шудаанд. Ин назарияҳо барои асоснок кардани аҳамияти муттаҳидшавии кишварҳои Аврупо дар консепсияи Аврупои Васатӣ аз ҷониби Ф.Науманн татбиқ карда шудаанд. Минбаъд ин назарияҳои мазкур барои ташаккули назарияҳои мавҷудаи фазоии рушд ҳамчун пойгоҳ хидмат карданд ва бар хилофи назарияҳои классикии ҷойгиркунӣ на ба принсипи мувозинати хусусӣ, балки ба принсипи мувозинати умумӣ асос ёфтаанд. [4, с.193-195].

Дар нимаи аввали асри XX сабабҳои муайянкунандаи вектор ва сохтори маҷрои мол дар савдои байни минтақаҳо ошкор гардидаанд. Масалан, Э.Хекшер ва Б.Олин парадигмаи баробарсозии нархҳо барои омилҳои истеҳсолот муваффақият ба даст оварданд.

Мувофиқи ин парадигма, минтақа ба истеҳсоли он молҳо махсус гардонида мешавад барои онҳо таносуби бехтарини омилҳои истеҳсолот дорад. Яъне, минтақа чунин молҳоеро содир мекунад, ки арзиши тамоми хароҷоти истеҳсоли чунин молҳо нисбат ба минтақаҳои дигар камтар аст. Бо мурури замон, П.Самуэлсон ва В.Столпер исботи теоремаи мавҷудаи Хекшер-Олинро тақмил доданд.

Ба ақидаи онҳо, дар сурати рақобати комил, омилҳои якҷинсаи истеҳсолот ва шабоҳати технологияҳо, мубодилаи мол нархи омилҳои истеҳсолотро байни минтақаҳо баробар мекунад. Зимнан, дар консепсияҳои тичорати байниминтақавии Д.Рикардо, Э.Хекшер, Б.Олин ва П.Самуэлсон тичорат на танҳо ҳамчун мубодилаи барои ҳар ду ҷониб судбахш, балки чун усули коҳиш додани тафовути рушди иҷтимоӣ иқтисодии минтақаҳо низ баррасӣ мешуд. Дар миёнаи асри XX, дар шароити тақвияти рақобати байни минтақаҳо ва кишварҳо, назарияи афзалиятҳои рақобатии минтақа ба вучуд омад. Масалан М.Портер муайян кард, ки чӣ қадаре ки рақобат дар бозори дохилӣ зиёд бошад, эҳтимоли муваффақияти кишвар (минтақа, корхона) дар бозорҳои байналмилалӣ ҳамон қадар баландтар мешавад [5, с. 212].

Ба ибораи дигар, агар корхона дар рақобат дар бозори дохилӣ пирӯз шавад, дар рақобат дар бозорҳои хориҷӣ муваффақ хоҳад шуд. Ин шарт зарурӣ, вале нокифоя барои муваффақият дар бозори хориҷӣ мебошад. Лауреати ҷоизаи нобелӣ П.Кругман исбот кард, ки савдои байналмилалӣ ба савдои байниминтақавӣ торафт бештар шабех мешавад, зеро бо тамоюлҳои муосири рушди иҷтимоӣ иқтисодии кишварҳо, омилҳои истеҳсолот ва салоҳиятҳои зарурӣ дар соҳаи қабули қарорҳои стратегӣ ба сатҳи минтақавӣ мегузаранд.

Қорҳои амалие, ки ба рушди минтақа дар заминаи ҳамкориҳои байниминтақавӣ нигаронида шудаанд, бояд махсус таъкид гарданд. Дар ин шаклҳои ташкили фаъолияти иқтисодӣ дар фазо, аз ҷумла назария ва консепсияҳои ташкил ва рушди кластерҳои байниминтақавӣ, омилҳои рақобатпазирии минтақаҳо ва корхонаҳо, инчунин тарзҳои ҳамкориҳои онҳо таҳқиқ шудааст.[6, с.135].

Ин натиҷаҳо, дар таҳқиқоти М.Портер, М.Энрайт, Д.Хамфри, Э.Шмитс, М.Сторпер ба даст оварда шудаанд. Натиҷаҳои таҳқиқоти илмиро дар соҳаи ҳамкориҳои байниминтақавӣ, ки

бо истифода аз амсилаҳои иқтисодӣ-математикӣ ба даст оварда шудаанд, махсус қайд кардан лозим аст. Масалан, ҳанӯз дар асарҳои У.Изард таҳлили имкониятҳои истифодаи амсилаҳои иқтисодӣ-математикӣ ҳангоми ҳалли масъалаҳои байниминтақавӣ иҷро шудааст.

Ҳангоми омӯзиши робитаҳои иқтисодии байни минтақаҳои мухталиф ва таҳлили тавъампазирии оптималии минтақаҳои андозаҳояшон гуногун, ӯ амсилаи ҷозибаро истифода бурд. Баъдан, олимони дар тавсифи муносибатҳои мавҷудаи байниминтақавӣ ва пешгуи рушди онҳо амсилаи ҳаттии байниноҳиявӣ, инчунин амсилаҳои таҳлили муносибатҳоро аз рӯи нақшаи “харочот-истехсолот”, амсилаи таҳлили коррелясионӣ-регрессионӣ ва ғайраро васеъ истифода бурдаанд.

Бояд асарҳои олимони, ки ба ҳалли масъалаҳои банақшагирӣ ва танзими рушди иқтисодии байниминтақавӣ нигаронида шудаанд, махсус қайд карда шаванд. Барои омӯзиши қувваҳои истеҳсолкунанда амсилаҳои иқтисодӣ-математикӣ ҳамкориҳои байниминтақавӣ таҳия карда шудаанд.

Баъзе амсилаҳо барои асосноккунии пеш аз нақшавии низоми ҳудудии иқтисодиёт, барои омӯхтани қонуниятҳои ҷойгирони қувваҳои истеҳсолкунанда, ташаккули сиёсати иқтисодии минтақавӣ истифода мешуданд. Дар натиҷаи ин таҳқиқот, муқаррароти муҳимтарини назарияи ҳамкориҳои байниминтақавӣ зайл, ки то имрӯз амал мекунанд, асоснок карда шудаанд:

Аввал, тақсими меҳнат ва мубодилаи минбаъдаи натиҷаҳои он заминаи афзоиши неқӯаҳволии аҳолии минтақаҳои гуногун мебошад.

Дувум, манбаъҳои махсусгардонии иқтисодиёти минтақавӣ инҳоянд: афзоиши фазой, тақсими нобаробари захираҳо ва инчунин рақобати афзоянда.

Севум, вобастагии мустақим байни самаранокии тақсими омилҳои истеҳсолот ва ҳосилнокии меҳнат вучуд дорад.

Чорум, ҳамкориҳои иқтисодии байниминтақавӣ омилҳои афзоиши рақобатпазирии минтақа аз ҳисоби таҳвияти таҳассус ва ҳамкориҳои технологӣ мебошад. Ва, ниҳоят, панҷум, шаклҳои кластери ташкили истеҳсолот дар минтақаҳо, ҳамчун шаклҳои умедбахши ҳамкориҳои байниминтақавӣ саноат, навовариҳо ҳавасманд мекунанд ва ҳосилнокии меҳнатро баланд мебардоранд, ки ин ба тақмил ёфтани сохтори тақрористехсоли иқтисодиёти минтақавӣ оварда мерасонад.[7, с.214].

Дар шароити муосир, ҳамкориҳои иқтисодии минтақаҳо, ки ба ҳавасмандии тарафайн ба робитаҳои доимии иқтисодӣ, истифодаи мутақобилаи таркибаҳои табиӣ - захиравӣ, иқтисодӣ, инноватсионӣ ва иҷтимоӣ асос ёфтааст, беш аз пеш мубрамият касб мекунад. Ин бошад ташаккул додани ғоя ё концепсияи ҳамкориҳои иқтисодии байниминтақавиро талаб мекунад. Концепсия бояд омилҳои зеринро ба назар гирад:

1. Ҳамкориҳои иқтисодии байниминтақавӣ бояд иқтисодии кооператсия ва ҳамгирони байниминтақавӣ барои рушди иҷтимоӣ иқтисодии минтақаҳо - субъектҳои ҳамкорӣ самарабахш истифода барад.

2. Давраи гузаштаи рушди иқтисодӣ барои гузариши минтақаҳо ба ҳамкориҳои байниминтақавӣ дар доираи ҳамкориҳои онҳо заминаи мусоид фароҳам овард. Дар шароити бӯҳрони ҷаҳонии молиявӣ-иқтисодӣ ниёз ба ҳамкориҳои минтақавӣ боз ҳам меафзояд.

3. Низоми идоракунии рушди иҷтимоӣ-иқтисодӣ, ки дар тӯли солҳои ислоҳот дар сатҳи минтақавӣ ташаккул ёфтааст, ҳанӯз ҳам бо механизмҳои ҳамкорӣ ба қадри кофӣ таъмин карда нашудааст, ки ин ба низоми идоракунии минтақавӣ имкон намедиҳад, ки манбаъҳои дигари рушдро пурра истифода барад.

4. Афзалиятҳои ҳамкориҳои иқтисодии байниминтақавӣ метавонанд инҳо бошанд: барқарорсозии робитаҳои анъанавӣ ва ташаккули робитаҳои нави иқтисодӣ бо

минтақаҳои ҳамсоя, истифодаи механизмҳои ҳамкориҳои байниминтақавӣ дар раванди ҷалби сармоя ва афзоиши ҳаҷми истеҳсоли маҳсулот ва хизматрасонӣ ва ғайра.

Таҳияи концепсияи ҳамкориҳои иқтисодии байниминтақавӣ муайян кардани марҳилаҳои асосии рушди онро талаб мекунад. Коршиносон қайд мекунанд, ки эҳё ва рушди ҳамкориҳои иқтисодии байниминтақавӣ ташкили якҷанд марҳилаҳоро дар назар дорад, ки онҳо ба ҳам алоқаманданд [8, с.84]. Ин марҳилаҳо чунинанд: иттилоотӣ-таҳлилӣ, мақсаднок ва амалигардонӣ (ҷадвали 1). Онҳо метавонанд ҳамчун асос барои таҳияи концепсияи ҳамкориҳои иқтисодии байниминтақавӣ хидмат кунанд.

Ҷадвали 1.

Унсурҳои концепсияи ҳамкориҳои иқтисодии байниминтақавӣ [9]

Марҳилаҳо	Мўҳтаво	Олатҳои амалигардонӣ
Иттилоотӣ-таҳлилӣ. Ҷамъоварӣ ва таҳлили маълумот ҳамчун заминаи иттилоотии рушди муносибатҳои байниминтақавӣ	Арзёбии ҳолати кунунӣ, тамоюлҳои асосӣ ва қонуниятҳои рушд; таҳлили вазъии бозор дар минтақа; муайян кардани заминаҳо, мушкилоти рушди робитаҳои иқтисодии байниминтақавӣ	Таҳлил, синтез, ташаккул ва таҳлили маълумоти панелӣ, таҳлили омилҳо, усулҳои киёс, бенчмаркинг ва ғ.
Мақсаднок. Асосноккунии вариантҳои ташкили робитаҳои иқтисодии байниминтақавии минтақа	Ташаккули ҳадафҳо ва вазифаҳо барои рушди ҳамкориҳои байниминтақавӣ, муайян кардани самтҳои афзалиятнок, арзёбии оқибатҳои татбиқи онҳо	SWOT ва PEST-таҳлил, сохтани матритсаҳои дурнамои рушди ҳамкориҳои тичоративу иқтисодии байниминтақавии минтақа ва ғайра.
Амалигардонӣ. Ташкили амалисозии фаъолияти минтақавӣ	Ташаккули механизми татбиқи тадбирҳои ҳамкориҳои байниминтақавӣ	Усулҳои маъмурӣ, ҳуқуқӣ, иқтисодӣ ва барномавӣ-мақсаднок ва ғайра

Ҳамкориҳои иқтисодии байниминтақавӣ омилҳои афзоиши рақобатпазирии минтақа аз ҳисоби тақсими меҳнат, тақвияти таҳассуси технологӣ ва кооператсияи мебошад. Дар шароити муосир ҳамкориҳои иқтисодии минтақаҳо, ки ба ҳавасмандии мутақобила дар робитаҳои доимии иқтисодӣ, истифодаи мутақобилаи ҷузҳои таркибии табиӣ – захиравӣ, иқтисодӣ, инноватсионӣ ва иҷтимоӣ асос ёфтааст, беш аз пеш матлуб мегардад [10]. Концепсияи эҳё ва рушди ҳамкориҳои иқтисодии байниминтақавӣ бояд марҳилаҳои иттилоотӣ-таҳлилӣ, мақсаднок ва амалигардониро дошта бошад, ки онҳо бо ҳам алоқаманданд. Савдо (тиҷорат), кооператсияи истеҳсолӣ ва ҳамкориҳои инвеститсионӣ шаклҳои асосии ҳамкориҳои байниминтақавӣ шумор мераванд. Шаклҳои ҳамкориҳои номбаршуда нашъунамои иқтисодӣ, рақобатпазирии минтақа ва устувории рушди иҷтимоӣ иқтисодии онро баланд мебардоранд.

Пайнавишт:

1. Андреев А.В. Основы региональной экономики [Текст] / А.В. Андреев. – М.: КноРус, 2007. – 320 с.
2. Гранберг А.Г. Основы региональной экономики [Текст] / А.Г. Гранберг. – М.: ГУ-ВШЭ, 2006. – 495 с.

3. Голобородко С.Л. Межрегиональное экономическое взаимодействие как основа развития единого экономического пространства федерального округа [Текст]: дис. канд. экон. наук: 08.00.05 / С.Л. Голобородко. – М., 2006. – 435 с.
4. Лукин Е.В., Ускова Т.В. О перспективах развития региона на основе межрегионального сотрудничества // Экономические и социальные перемены: факты, тенденции, прогноз. 2016. № 3 (45). С. 60-81
5. Кемпбелл Р. Экономикс [Текст] / Р. Кемпбелл, К.Р. Макконнелл, С.Л. Брю. – М.: Туран, 1996. – 620 с.
6. Коломийченко О.В. Стратегическое планирование развития регионов РФ [Текст] / О.В. Коломийченко, В.Е. Рохчин. – СПб.: Наука, 2003. – 235 с.
7. Корнеев, А.М. Развитие промышленных комплексов экономических районов. Промышленность в хозяйственном комплексе экономических районов [Текст] / А.М. Корнеев. – М.: Наука, 1964. – 231 с.
8. Кремер Н.Ш. Эконометрика [Текст] / Н.Ш. Кремер, Б.А. Путко. – М.: ЮНИТИДАНА, 2005. – 258 с.
9. Региональная экономика [Текст] / под ред. Т.Г. Морозовой. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2001. – 472 с.
10. Рукина И.М. Межрегиональное экономическое сотрудничество и интеграционные процессы в экономике России [Текст]: дис. ... д-ра экон. наук: 08.00.05 / И.М. Рукина. – М., 2003. – 282 с.
11. Шапкин И.Н. Управление региональным хозяйством [Текст] / И.Н. Шапкин, А.О. Блинов, Я.М. Кестер. – М.: КНОРУС, 2005. – 290 с.

Reference Literature:

1. Andreev, A.V. The Grounds of Regional Economy [Text] / A.V. Andreev. - M.: Kno Rus, 2007. - 320 pp.
2. Granberg, A.G. The Grounds of Regional Economy [Text] / A.G. Granberg. - M.: State Managerial Office of the Higher School of Economics, 2006. - 495 pp.
3. Goloborodko, S.L. Interregional Economic Interaction as a Ground of Development in Regard to Unified Economic Space of Federal Circuit [Text]: Doctoral dissertation in economics: 08.00.05 / S.L. Holoborodko. - M., 2006. – 435 pp.
4. Lukin E.V., Uskov T.V. On the Prospects of Development of a Region on the Ground of Interregional Cooperation / Economic and Social Changes: Facts, Tendencies, Prognostication. 2016, № 3 (45). - pp. 60-81 10.
5. Campbell, R. McConnell K.R., Bru S.L. - M.: Turan, 1996. - 620 pp.
6. Kolomiychenko, O. V. Strategic Planning of Russian Federation Regions Development [Text] / O.V. Kolomiychenko, V.E. Rokhchin. - SPb.: Science, 2003. - 235 pp.
7. Korneev, A.M. Development of Industrial Complexes of Economy Areas. Industry in Economic Complex of Economy Areas [Text] / A.M. Korneev. - M.: Science, 1964. - 231 pp.
8. Kremer, N.Sh. Econometrics [Text] / N.Sh. Kremer, B.A. Putko. - M.: UNITI-DANA, 2005. - 258 pp.
9. Regional Economy [Text] // under the editorship of T.G. Morozova. - M.: UNITI-DANA, 2001. - 472 pp.
10. Rukina, I.M. Interregional Economic Cooperation and Integrational Processes in the Russian Economy [Text]: Doctoral dissertation in economics: 08.00.05 / I.M. Rukina. - M., 2003. - 282 pp.
11. Shapkin, I.N. Management with National Economy [Text] / I.N. Shapkin, A.O. Blinov, Ya.M. Kester. - M.: KNORUS, 2005. - 290 pp.